

Együtt, vagy külön?

A településközi együttműködésekéről szóló diskurzusok elemzése egy kistérség példáján

---

ÁGNES SÁROSI-BLÁGA

Together or Apart? Analysis of Discourses on Inter-municipal Cooperation on an Example of a Micro-region in Szeklerland

Keywords: rural sociology, survey, interviews, inter-municipal cooperation

---

1. Bevezetés

A településközi együttműködések kérdésköre az elmúlt években a vidékfejlesztés tematika az uniós programok és stratégiák egyik központi elemeként került a figyelem középpontjába. Romániában a LEADER program indulása következtében került előtérbe a településközi együttműködések és helyi kezdeményezések elősegítése. A területi együttműködés szoros összefüggésben van az endogén adottságok hasznosításával. Ezzel a megközelítéssel az új vidékfejlesztési paradigma képviselői (például Van der Ploeg és társai 2015; Woods 2007; Almstedt és társai 2014) az utóbbi időben sokat foglalkoznak, ugyanis szerintük az endogén erőforrások hasznosításához a településközi együttműködésekhez hasonló lokális tevékenységek szükségesek, amelyek a szereplőkön és a szereplő hálózatokon keresztül értelmezhetők. Ilyen értelemben a lokális folyamatokban lényeges szerepet játszik a vidékfejlesztési szereplők társadalmi háttere, értékrendszere, kapcsolati tőkéje, amely együttesen befolyásolja a belső erőforrások kezelését, illetve a külső erőforrásokhoz való hozzáférést (Csurgó-Kovács-Kučerová 2007). Továbbá a településközi együttműködések elemzése a megvalósult projektek, tevékenységek sajátosságai mellett képet nyújt a lokálisnál nagyobb szintű identitátszerkezetek aktuális állapotáról és kialakulási esélyeiről egyaránt.¹

Kutatásomban a székelyföldi Felcsík Kistérségi Társulás rurális települései kapcsán vizsgáltam a településközi együttműködés helyzetét, alakulását. A Felcsík Kistérségi Társulást (Románia, Hargita megye) nyolc rurális település és egy speciális jellegű ipari kisváros (Balánbánya) alkotja. Az utóbbi bár formálisan megemlíthető, funkcionálisan teljesen elkülönül a kistérségtől, ezért nem képezi elemzésem tárgyát. A térségi vidék-

---

1 Nemzeti identitás – lokális identitás – versenyképesség. Lokális identitások alakulása a Székelyföldi térségben: helyzetkép és fejlesztési lehetőségek. HTMT Program, 2011. Témavezető: Biró A. Zoltán. Kutatási jelentés.

fejlesztési kezdeményezések, különösen az Európai Unióhoz való csatlakozás után, elvben lehetővé tették a településközi együttműködési programok indítását, azonban a gyakorlatban kevés esetben került sor ilyen jellegű együttműködésekre.

A települések közötti interakciókat a fejlesztési folyamatok kulcsszereplőinek és akciócsoportjainak sajátosságai révén elemzem. Ez a megközelítés több tényezőt magába foglal (például identitás, tudás, kapcsolatrendszer, diskurzus, tevékenységfűpusok). Kutatásomban a helyi önkormányzatokon belül működő szereplők településközi együttműködésekről szóló diskurzusait elemeztem.

2. Az endogén erőforrások felértékelődése Európa vidéki térségeiben

A vidéki térségek – az endogén erőforrások fontos helyeiként – az utóbbi évtizedben az Európai Unió érdeklődésének középpontjában állnak. Az endogén erőforrások hasznosítása nem lehetséges a településközi együttműködések nélkül. A témával foglalkozó szakirodalmi anyagok alapján néhány fontos szemponttal kiemelten kell foglalkozni.

A területalapú együttműködés vidéki térségekben egyik fontos, gyakorlati ösztönzést jelentette a már több mint 20 éves LEADER program (LEADER+ 2008), amely az endogén fejlesztési modell alapján működő együttműködések és alulról jövő kezdeményezéseket foglal magába. A program különböző országokban, eltérő társadalmi kontextusokban más-más eredményekkel és eltérő hatékonysággal bír, ahogyan az a Leo Granberg, Kjell Anderson és Kovách Imre (2015) által szerkesztett kötet anyagai alapján is látható. A LEADER program hatékonyságával kapcsolatos leggyakoribb kérdések a helyi demokráciára, a hatalmi viszonyokra, szereplők közötti kapcsolatokra, az eredményezett tevékenységek jellegére térnek ki (Granberg és társai 2015).

A régiók kialakulásával foglalkozó szakmai megközelítésekben fontos szerepet kap a regionális identitás kialakítása és erősítése. Ez pedig feltételezi az adott régióhoz tartozó települések együttműködését is (például Messely és társai 2015; Nelles 2009; Park és társai 2005; Székely 2016) A vidékfejlesztés és a területalapú identitás összefüggésében Messely és munkatársai (Messely et al. 2015) két megközelítést jelölnek meg (strukturaközpontú és ágensközpontú megközelítés), jelezve, hogy mindkettő társadalmi konstrukcióként kezeli a régiót. A konstruktivista megközelítés megalapozójaként Paasi (2002) a régióképződés négy olyan tényezőjét különíti el, amelyek párhuzamosan és egymással összekapcsolódva kell érvényesülnenek (idézi Messely et al. 2015, 20. p.). Ezek a következők: területi szerveződés, intézményi strukturák kialakítása, szimbolikus szint, külső és belső identifikáció.

Az identitás más megközelítésekben is fontos szerepet kap mint a térképződés, területi szerveződés kulcseleme. Ezzel kapcsolatban Turco (1988) a térképződés három különálló, egymást követő szakaszát különbözteti meg: megnevezés, tárgyiasítás, rendszerezés (idézi Pollice 2003, 108. p.). Ezek mind olyan folyamatok, amelyekben az adott térséghez tartozó településeknek, adminisztratív egységeknek egyenként és külön-külön is aktív szerepet kell vállalniuk.

A téralapú identitások kialakításával kapcsolatos szakmai ismeretek és gyakorlatok a vizsgált kistérségben nincsenek jelen (Biró 2007, 2008). A Leader programnak a településközi együttműködést ösztönző hatása csak elenyésző mértékű volt. Ennek oka egyfelől az, hogy Romániában a helyi akciócsoportok viszonylag későn szerveződtek meg, a másik fontos tényező pedig az, hogy a területi akciócsoportok működésében a

településközi együttműködés mellékesen szerepel a stratégiai célkitűzések között, a gazdasági és társadalmi szereplők közötti kooperáció mögé rejtve.²

A vizsgált kistérségben igényként megfogalmazódik a településközi együttműködés elve, esetenként vannak együttműködésen alapuló programok, de ezeket nem támogatják regionális identitásépítési folyamatok, illetve ezek a programok nem alapozódnak a már létező regionális identitás komponensekre (Biró 2007, 2008). A térségi elit jövőképével kapcsolatos kutatásban rákérdeztek arra, hogy az elit miként vélekedik az együttműködési feltételek várható alakulásáról. A válaszok település, foglalkozás és életkor tekintetében egyaránt megoszlának, nincs egyértelmű trend (Kiss 2007, 176., 177. p.). Ebben a helyzetben célszerű olyan elemzések készítése, amelyek a településközi együttműködések témában a kulcsfontosságú szereplők attitűdjeit, véleményeit vizsgálja.

3. Térségi kontextus

3.1. A Felcsík Kistérségi Társulás bemutatása

Kutatásom terepe a Székelyföldön, azon belül a Hargita megyében található Felcsík Kistérségi Társulás. Földrajzilag Hargita megye középső részének keleti oldalán helyezkedik el és Balánbánya városon kívül nyolc vidéki település alkotja. A kistérség összlakossága 18 790 fő. Területe 58 408 ha, melynek 13%-a szántó, 30%-a erdő. A terület természeti értékekben gazdag (Fejlesztési Stratégia 2007–2013). A Felcsík Kistérségi Társulás az ezredfordulón Hargita megyében (Romániában elsőként) szerveződő, tizenöt kistérségi társulás létrehozását megcélzó folyamat eredményeként jött létre (Biró–Koszta–Mátéffy 2010).

2004 előtt a térség nyolc rurális települése négy nagy községbe csoportosult: Madéfalva, Csíkszentdomokos, Csíkkarcfalva és Csíkdánfalva községbe. Ennek a négy községnek a társulásával jött létre 2000-ben a Felcsík Kistérségi Társulás, amelyhez 2004-ben csatlakozott a fenti községekből négy újonnan önállósodott település, Csíkmadaras, Csíkszenttamás, Csíkrákos és Csíkcsecső, 2005-ben pedig Balánbánya város. Balánbánya ebben a társulásban egy nem csupán fizikai értelemben elkülönülő egységet képez, a legtöbb esetben az interjúalanyok sem tesznek róla említést. Az egyik interjúalany elmondása szerint Balánbánya helyzete a társulásban kérdéses, mert sok mindentől kizáródik, vagy ő kéri a kihagyását. Elemzésemben a térség rurális településeivel foglalkozom.

3.2. Térségi kontextus a településközi együttműködésekkel kapcsolatosan

A vizsgált kistérségben három fontos tényezőt lehet megemlíteni, amelyek máig meghatározzák a településközi együttműködésekre vonatkozó gyakorlatot: (1) társadalomtörténeti modell, (2) adminisztratív önállósodás, (3) országos finanszírozási gyakorlat. Pontosabban ezek a tényezők befolyásolták azt, hogy ebben a kistérségben mind a mai napig az önálló működés fontosabb, mint az együttműködés.

(1) A térséggel foglalkozó társadalomtörténeti elemzések azt jelzik, hogy a települések önálló, más településektől független működése volt a *társadalomtörténeti modell*.

2 Csík Leader Akciócsoport: Helyi fejlesztési stratégia, 2014-2020. http://www.csikleader.ro/1420/docs/strategia2016sept/00_strategia_s.pdf

Erre utalnak például a történeti munkák, amelyek a székely *communitas* modellt mutatják be (Egyed 1975, 1981, 1997, 2006; Imre 1983) és az egyes településekhez kapcsolódóan foglalkoznak a vagyonközösségek (pl. közbirtokosság), a helyi közösségi intézmények (informális intézmények), az egyházközségek lokális, településekhez kapcsolódó identitást erősítő szerepével, amely napjainkban is hasonló működési elvek alapján aktuális. Ezen túlmenően az 1900-as évek fordulóján történt első gazdasági beruházások (fűrészüzemek) sem lépték túl a lokális kereteket. A szocialista iparosítás a vizsgált térség települései közül leginkább Karcfalvát hozta helyzetbe a bútorgyár révén, azonban ez sem eredményezett jelentősebb településközi mobilitást. Az 1968-as romániai adminisztratív átszervezés a települések összevonásával megváltoztatta a településközi viszonyokat, és ez az intézkedés az együttműködési formák helyett a függőségi viszonyokat erősítette fel s nem ösztönözte az alulról való szerveződést.³ Az 1989-es társadalmi fordulat ráerősített a fentiekben említett társadalomtörténeti hagyományokra, ugyanis a lokális léptékű rehabilitációs folyamatokat erősítette fel: a térszerek megszüntetése, az egyéni földtulajdon visszaállítása, a lokális léptékű szimbolikus térhasználat (Biró 2006; Bodó–Biró 2011).

(2) A fentiekben bemutatott társadalomtörténeti előzmények jellegzetes következménye, hogy az 1968-ban jogilag összekapcsolt települések 2004-ben szétváltak. Például a 2004-ig Madéfalva községet alkotó Csicsó, Rákos és Madéfalva települések önálló közigazgatási egységekké váltak. Ez az *adminisztratív önállósodás* a kistérségben ma is hatással van a településvezetési gyakorlatokra.

(3) Az EU-csatlakozást megelőző és követő *fejlesztéspolitikai beruházások és programok* döntő része lokális jellegű volt, és a térségben beindult LEADER támogatási gyakorlat is alapvetően a pontszerű, egyes településekhez kapcsolódó kezdeményezéseket támogatta.⁴ A tényleges, külső erőforrásoktól független együttműködési alapok nélküli kistérségi keretek a térséggel foglalkozó kutatások eredményei, illetve az ide vonatkozó szakirodalmi anyagok alapján nem vezetnek területi identitásépítési folyamatokhoz (Biró 2008; KAM-Intézet 2011; Biró és társai 2012; Ray 1998; Granberg és társai 2015, Messeley és társai 2015).

A fentiek összegzéseként a térségi előzmények arra utalnak, hogy a településközi együttműködések formái keretének támogatásán, illetve időszakos projekteken túlmenően nem jöttek létre tényleges, tartalmi alapú, kölcsönös részvételen alapuló településközi együttműködések.

4. Módszer

Tanulmányomban tizenöt félig strukturált interjút elemzek, amelyek a helyi önkormányzatokon belül működő, vagy azokkal szoros kapcsolatban álló szereplőkkel, akciócsoportok képviselőivel készültek. Az elképzeléseket, diskurzusokat az ideáltípusok azonosítása alapján elemeztem R. Soliva (2007) tanulmányát használva kiindulópontként. Az

3 KAM – Regionális és Antropológiai Kutatások Központja, kutatási anyagok.

4 Jó gyakorlatok: Megvalósított projektek a Csík LEADER Helyi Akciócsoport területén, 2015.

ideáltípusok heurisztikus eszközként való használata a szociológia területén Max Weber nevéhez kapcsolódik, aki szerint a valóság gondolati kategóriák mentén rendezhető. Az ideáltípus tehát egy gondolati kép, a valóság elemeinek összevonásával (Weber 1998, idézi Soliva 2007). A vidékszociológiában legelőször a gazdálkodási stílusok elemzésénél használták az ideáltípusok megalkotásának módszerét (idézi Soliva 2007, 63. p.) Az ideáltípus legfontosabb jellemvonása, hogy egy jelenség vagy magatartás elemeinek összességéként nem köthető egyénekhez. Egy egyén narratívájában ilyen értelemben több ideáltípus megjelenhet (Soliva 2007, 63–65. p.).

Az elemzés során a településközi együttműködésekre vonatkozóan öt fő dimenzió mentén azonosítottam be az ideáltípusokat: döntések, eredmények/projektek, erőforrás-menedzsment, partnerségek működési keretei, fejlesztéspolitikai elképzelések. Az ideáltípusok megalkotásánál használt szempontokat az alábbi táblázat foglalja össze:

1. táblázat. Az ideáltípusok megalkotásánál használt szempontok

Elemzési dimenziók	Elemzési szempontok
Döntések	<ul style="list-style-type: none"> – Milyen prioritások és értékek határozzák meg a döntéseket? – Kik vesznek részt a döntésben? – Belső és külső szereplők implikálódásának mértéke. – A felelősségvállalás mértéke
Eredmények/projektek	<ul style="list-style-type: none"> – Mi számít eredménynek? – Milyen típusú projektek vannak a prioritási lista elején? – Az eredményesség mihez és kihez képest van meghatározva?
Erőforrás-menedzsment	<ul style="list-style-type: none"> – Milyen erőforrások vannak kiemelve, általánosan értékelve? (belső, külső) – A konkrét fejlesztések során milyen erőforrás kap nagyobb szerepet? (például természeti értékek, anyagi források, vagy esetleg humánerőforrás?) – A meglévő erőforrások beosztása, tartalékolása – A forrásbevonással kapcsolatos attitűd
Partnerségek működési keretei	<ul style="list-style-type: none"> – Kompromisszumokra való hajlandóság mértéke – Nyitottság vagy zárkózottság a partnerségekkel szemben – A társulásban megvalósított projektek megítélése – Az eddigi partnerek és együttműködési struktúrák megítélése – Új együttműködési struktúrákon való gondolkodás – Saját és közös előny mérlegelése – A szabályok, formális megállapodások fontossága – Az együttműködések időtartama

Fejlesztéspolitikai elképzelések	<ul style="list-style-type: none"> - A múltbeli pozitív vagy negatív tapasztalatok hatása - A megfogalmazott lehetőségek és az azokhoz való hozzáállás - A település és a térség érdekeinek meghatározása, egymáshoz való viszonyítása
----------------------------------	---

Forrás: saját szerkesztés

5. Eredmények

A településközi együttműködésekkel kapcsolatos kérdésekre válaszolva kivétel nélkül mindegyik interjúalany számára fontos viszonyítási pont a 2004-es év, amikor a települések közigazgatásilag szétváltak egymástól. Ezzel párhuzamosan beindult egy önálló-sodási, versengési folyamat a települések között, amelyet nagymértékben felerősített az új vidékfejlesztési szemlélet, illetve az európai uniós források elterjedése. Az interjúalanyok sok esetben a projektek sikerességét, a sok lehetőséget is ezzel az önállósodási folyamattal hozzák összefüggésbe, nem pedig az Európai Unióhoz való csatlakozással. A Felcsík Kistérségi Társulásnak fontos szerepe van a településközi együttműködésben, ugyanis rendszeresen, egy hónapban egyszer szervez megbeszéléseket, ahol a polgármesterek megbeszélhetik elképzeléseiket, tapasztalatot cserélhetnek. A társulásról mindenki pozitívan nyilatkozott, de a beszélgetésekből összességében az derült ki, hogy ez az együttműködés időszakos, projektalapú, hiányzik a közös identitás, a térségi szintű gondolkodás, ami fejlesztéspolitikai szempontból egy nagyon lényeges problémára hívja fel a figyelmet.

Ebben a társulásban Balánbányán kívül Madéfalva és Csíkcsicsó is sajátos helyzetben van, ugyanis az itt élő emberek ezeket a településeket nem tartják Felcsíkhöz tartozónak, ami a településközi együttműködésekre, fejlesztési elképzelésekre is hatással van.

A felcsíki térség rurális elitjeivel készített interjúk alapján a településközi együttműködések szempontjából négy ideáltípust azonosítottam be: a település érdekeit hangsúlyosan prioritásként kezelő, a tartózkodó, az érdekorientált, valamint a projektorientált ideáltípust. Az ideáltípusok elnevezései minden esetben metaforikus jellegűek, nem pejoratív értelműek, s az adott interjúalanyok beszédében beazonosítható véleményeket és viszonyulásmódokat csoportosítják és írják le, így semmilyen értelemben nem köthetőek egy konkrét személyhez. Fontos megjegyezni, hogy egy adott interjúalany narratíváján belül több ideáltípus megjelenhet, egy vagy esetleg két ideáltípus dominanciájával. A négy ideáltípus kizárólag a településközi együttműködések függvényében értelmezhető.

5.1. A település érdekeit hangsúlyosan prioritásként kezelő ideáltípus

A megjelölt elemzési dimenziók mentén az első ideáltípus legkarakterisztikusabb jellemvonása az *önállóság* előnyben részesítése, amely a döntésekben, az erőforrás-menedzsmentben, a partnerségi viszonyokban és a fejlesztéspolitikai elképzelésekben is dominál, ahogyan az alábbi interjúrészlet szemlélteti:

„...hát erőssége, ami a legfontosabb, a pozitív lokálpatriotizmus, tehát lényegében minden település most már Domokostól Csicsóig önálló község és település, ez nagyon fontos. Gyakorlatilag azt jelenti, hogy egy közigazgatási egységen belül meg lehet teremteni egy politikai összhangot. Na most már ez, hogy hol, hogy történik meg, ez más kérdés, de a lehetőség adott... ez az egyik legfontosabb.” (14. számú interjú)

Az ideáltípus hasonlóan karakterisztikus jellemvonása a versengés, ami abban nyilvánul meg, hogy az eredmények és a fejlődés minden esetben más településekhez viszonyított. Ezekben a véleményekben *felzárkózási kényszer* azonosítható be, amelynek függvényében büszkeség és érték a településre külső erőforrást behozni, továbbá olyan projekteket részt venni, amelyek hozzásegítenek a fejlődéshez, a lemaradás behozásához.

„De az úgy van, hogy a szomszédé mindig könnyebbnek, szebbnek tetszik vagy tűnik. Most igazából a pénzügyi források hordozzák, aki nagyobb pályázathoz jutott, az látványosabb dolgot tud véghezvinni..., s ugyanazt megpróbálja minden település a maga módján...” (12. számú interjú)

Ennél az ideáltípusnál az egyik legfontosabb cél a település és az ott élő közösség fejlesztése, ezért a diskurzusok minden olyan közös elképzelést és projektet támogatnak, amelyek ehhez hozzájárulnak. A szomszédos települések boldogulása, a térség általános fejlődése a fejlesztéspolitikai elképzelésekben egy fontos, azonban másodlagos szempont.

A település érdekeit hangsúlyosan prioritásként kezelő ideáltípus további jellemvonásai a *helyi erőforrások előtérbe helyezése* a külső forrásokkal szemben, valamint az *önfenntartás*, amelyek legitimálják a település egyedülálló, önálló szerepét a térségben. Ezt a két jellemvonást szemlélteti az alábbi interjúrészlet:

„...a többi erőforrás észszerű és praktikus felhasználása itthon dől el, akármilyen kicsi is, s ezért mondtam azt, hogy a kényszerházasságból fakadó hátrányokat sikerült leküzdeni, mert rengeteg olyan téma van, amit helyi erőforrásból csinálunk meg. Na most már ezeket a pénzeket, hogy ha helyben, még ha kicsi is, mi saját magunk céljára használjuk fel..., énszerintem sokkal hatékonyabb, mint hogy ha egy nagy mamutközségben politikai és más jellegű döntéseknek van kitéve a település” (1. számú interjú).

A település érdekeit prioritásként kezelő diskurzusok legkarakterisztikusabb jellemvonásai a következők: az önállóság előnyben részesítése, versengő magatartás, felzárkózási kényszer, a helyi erőforrások előtérbe helyezése, önfenntartás.

5.2. Tartózkodó ideáltípus

A második ideáltípust nagymértékben meghatározzák a múltbeli, közvetlen vagy közvetett negatív tapasztalatok. Ez alapján az ide vonatkozó attitűdök *tartózkodó* jellegűek, a településközi együttműködésekkel kapcsolatos döntésekben pedig fontos szempont a felelősségvállalás és a kompromisszumkötés mérlegelése, amely kiszámíthatatlan hatással lehet a közösségi érdekekre, ahogyan az alábbi interjúrészlet is szemlélteti:

„Nyilván sokszor, nagyon sokszor tapasztaljuk, hogy közös lónak túros a háta... általában vannak nézeteltérések, vannak problémák községeken belül is, emberek között is... érdekek sérülnek, nem egyéniek, hanem közösségi érdekek sérülnek. De ezeket megfelelő módon és megfelelő formában, őszintén kezelve túl lehet lépni egy-egy ponton... mindenki vállalja a saját közössége irányába azt a lépést, azt a döntést... elmondja, hogy ez azért maradt ki, mert ott azt meg kellett csinálni, de viszont cserébe ezt kaptuk.” (1. számú interjú)

A tartózkodás az erőforrás-menedzsmentben is dominál, ugyanis az ideáltípus egyik domináns karakterjellemzője a *takarékoskodás*, az erőforrások tartalékolása:

„Azonkívül az idei év elég, elég mostoha volt velünk, úgyhogy a saját pénzünkön nem nagyon tudtunk nagyobb dolgokat megvalósítani. A pénzeosztás úgy sikerült, hogy... s nem is nagyon akartunk költeni azért, hogy a pályázatok mind utófinanszírozott dolgok, s tudjuk kifizetni.” (2. számú interjú)

Meghatározó a tapasztalat, hogy a rossz partner lemaradást, nehézséget okozhat a településnek, de fontos a régiós elképzelések támogatása, ezért szigorúan meghatározott működési kereten belül nyitott a településközi együttműködésekre. Az ideáltípus a fejlesztéspolitikai elképzelések függvényében is óvatos, tartózkodó és inkább a kevesebb néha több elvet követi. Ebből kiindulva nem karakterisztikus jellemvonás a *kritikus magatartás* a rendszerrel és a nem jól működő partnerségi struktúrákkal szemben, ami gyakran fenntartásokban nyilvánul meg az együttműködésekkel szemben:

„A partnerségben megvalósított projektek hátránya az, hogy ha nem ismered a partnert, akkor lehet, hogy pont egy rossz partnerrel még nehezebbé válik az egész program alapú projekt, mint ahogyan gondoltad.” (8. számú interjú)

Ezek alapján az ideáltípus karakterisztikus jellemvonásai a következők: tartózkodás, *takarékoskodás*, a régiós elképzelések támogatása, *kritikus magatartás*.

5.3. Az érdekorientált ideáltípus

Az érdekorientált ideáltípus elnevezése elsősorban abból adódik, hogy mind az öt elemzési dimenzióban az *anyagí és egyéb objektív szempontok dominálnak*. Ez abban nyilvánul meg, hogy például a közös projektekkel kapcsolatos döntéseket a lakosságszám, a saját forrás előteremtése, a felelősség, a munkamegosztás és nem utolsósorban a haszonszerzés határozza meg, ahogyan az alábbi két interjúrészlet is szemlélteti:

„Hát mindenképpen oszlanak a költségek, ugye a pályázatírás, engedélyezések, a munka, mert nem négyszer annyi munka van, hanem gyakorlatilag ugyanaz a munka csak négy papírt kell beszerezni. S a hátránya meg az, hogy minél több ember van benne egy rendszerben, annál nehezebb kommunikálni, annál nehezebb kivakarni mondjuk egy 2 millió eurót hogy mondjuk rendbe tegyünk a közvagyonokat, bármi... sok ember, nehéz egyeztetni a szempontokat, de több az előnye, mint a hátránya.” (10. számú interjú)

„Ha szét is mentek a közigazgatási egységek, fontos, hogy valahol gazdaságilag legyenek összevonva, hogyha pályázni kell. Akkor még egy pályázat sem volt, de ez volt a fő mozgatórugója. Ebben láttuk az értelmét, ezért kellett ezt megcsinálni.” (14. számú interjú)

A projektek kapcsán mindezek mellett nagyon fontos a lehetőségek kihasználása, a saját, illetve a közös előnyserzés. Ebben az ideáltípusban a település érdekei mellett valamennyire a személyes eredményesség is fontos, ami a személyes pozíciót erősíti meg és gyakran rendeli alá az együttműködéseket személyes érdekeknek. Az együttműködéseket a haszonmaximalizálás diktálja:

„Így alakultak még külön olyan szervezetek, amelyek például az infrastruktúra-beruházásokkal foglalkoznak, így egyszerre olyan projektek tevődnek le, ami több települést érint, és elég nagy forrásbevonások vannak most az uniós alapokból.” (8. számú interjú)

„...mert én mindig azt szoktam mondani, hogy ha érdeke van és valakinek jó, és nekem van szükségem partnerre, vagy rám van szükség máshol partnerként, akkor annak azt kell csinálni és ilyen szempontból jó is, mert én nem tudom, nekem soha nem volt problémám, én nem tudom, milyen az, amikor nem működnek együtt.” (6. számú interjú)

A térségi érdekek a szabályok és megállapodások betartásával megfelelő működési struktúrában belül közös projekteket generálhatnak. Fontos azonban, hogy saját, rövidtávú előny és érdek nélkül nincs együttműködés, éppen ezért ezekben a diskurzusokban az időszakos, projektalapú együttműködések preferálása dominál.

Ez az ideáltípus olyan elíttek diskurzusában jelenik meg markánsan, akik intézményi szerepükből és személyes érdeklődésükből adódóan tapasztaltak a forrásbevonás területén, számos fejlesztési projektben, külföldi tanulmányúton vettek részt. Településük a térség más településeihez képest fejlettebb, ezért a tapasztalt problémák is más jellegűek. Fontosnak tartják a településszintű együttműködéseket és a közös gondolkodást, de kritizálják a jelenlegi struktúrát, ahogyan azt az alábbi interjúrészlet is szemlélteti:

„Úgyhogy én most azt mondom, hogy a felcsíki együttműködés az jó, nem rossz, de ennél többről nem szólok, hogy összeülünk polgármesterekül és jól elbeszélgetünk, tehát én már a térségi szintű együttműködéstől nem ezt várom el, ez nekem már nem ad semmit.” (15. számú interjú)

Az ilyen elíttek kellő tudással, tapasztalattal és befolyással rendelkeznek ahhoz, hogy új, térségi szintű struktúrákban gondolkodjanak, amelyeket ők hoznak létre és ők dominálnak. Az érdekorientált vélemények ideáltípust elsősorban az különbözteti meg a település érdekeit prioritásként kezelő diskurzusoktól, hogy a településközi együttműködések alapjának határozott és felvállalt módon a közös érdeket, fejlődést tekintik, amelynek mindent alárendelnek. Az első ideáltípushoz hasonlóan az együttműködések és elképzeléseik erőteljesen lokális meghatározottságúak, azonban a saját településeiken túlmenően térségi szintű fejlesztésekben, rendszerekben, szövetkezetekben gondolkodnak olyan területeken, mint a turizmus, mezőgazdaság, közösségfejlesztés (rendezvények), a civil szféra működésének segítése. Meglátásukban a megfelelő

közös érdek, cél mellett a sikeres együttműködést a partnerek rugalmassága határozza meg, ami jelenleg nem aktuális.

Az ideáltípus karakterisztikus jellemzői: az anyagi és egyéb objektív szempontok dominanciája, a személyes eredményesség fontossága, az együttműködés egyéni érdekeknek való alárendelése, a haszonmaximalizálás elvének követése, az időszakos, projektalapú együttműködések preferálása, tapasztaltság a forrásbevonás területén, térségi struktúrákon, érdekeken, problématerületeken való gondolkodás.

5.4. A projektorientált ideáltípus

A negyedik ideáltípust az elsőhöz hasonlóan egy *felzárkózási törekvés* jellemzi, ami ebben az esetben *eredményorientáltságot* generál az együttműködésben megvalósított projektekkel szemben, ahogyan az alábbi interjúrészletben is olvasható:

„Van egy-két olyan nagyon-nagyon fontos pont... lehet ez például turizmus is, de ezen túl lépve mezőgazdaság, ahol a térség érdekei azok azonosak, és mindenki a saját kicsi háza táján belül ezeket a problémákat nem biztos, hogy kellőképpen és komolysággal tudja kezelni, viszont hogy ha ezt az egészet úgymond egy térségi szinten kezeljük, akkor lehet, hogy sokkal hatékonyabb, lehet, hogy lassabb, de viszont sokkal hatékonyabb a problémamegoldási készsége egy ilyen szervezetnek.” (1. számú interjú)

Ezekben a diskurzusokban a mérhető, mennyiségi eredmény érdekében nagyfokú nyitottság azonosítható be a partnerségekre és a külső erőforrásokra. *A település fejlődése nem lehetséges a térség fejlődése nélkül*, ezért a települések együtt kell működjenek egymás erősítése érdekében. Ugyanakkor ezekben a diskurzusokban a régiós elképzelések nem megvalósíthatók külső erőforrás nélkül, ezért *a fejlődés a megvalósított projektek száma, a bevont külső erőforrások mennyisége alapján mérhető.*

Az együttműködések *előnyeire, pozitívumaira fókuszálva* a projektorientált megnyilvánulásokban nagyon fontos az anyagok közös előteremtése, közös tudás, gondolkodás, amelyet az alábbi interjúrészlet is összefoglal:

„Minden a kapcsolatokon múlik gyakorlatilag, és egymást erősítjük, tehát különböző szemléletek különböző pontokra világítanak rá akár projekt révén, akár rendezvény révén. Így több, tehát nagyobb rávilágítással látunk a dolgokra s kiegészítjük egymást, tehát ez is nem mindegy, hogy két szervezet rakja össze az anyagi forrást vagy egy teszi össze, s akkor akár nagyobb színvonalal komolyabb rendezvény, komolyabb projekt valósul meg.” (8. számú interjú)

Egy közös projekt sikeressége ezekben a véleményekben a humánerőforráson múlik. A mai körülmények és lehetőségek alapján minden egyéb adott. Problémák esetén nem a jelenleg működő rendszer és annak elvei okolhatóak, hanem azok az egyének, akik nem rendelkeznek megfelelő tudással, mentalitással és alkalmazkodóképességgel.

A projektorientált ideáltípus legkarakterisztikusabb jellemvonásai: *felzárkózási törekvés, eredményorientáltság, a település fejlődésének kapcsolása a régió fejlődéséhez, a fejlődés mérése a megvalósított projektek számával és a bevont, külső erőforrások mennyiségével, az együttműködések előnyeire való fókuszálás, a humánerőforrás értékelése.*

Az ideáltípusok jellegzetességeit az alábbi táblázat összegzi:

2. táblázat. Az ideáltípusok jellegzetességei

A település érdekeit hangsúlyosan prioritásként kezelő ideáltípus	Tartózkodó ideáltípus
<ul style="list-style-type: none"> - önállóság előnyben részesítése - versengő magatartás - felzárkózási kényszer - a helyi erőforrások előtérbe helyezése - önfenntartás 	<ul style="list-style-type: none"> - tartózkodás - takarékoskodás - a régiós elképzelések támogatása - kritikus magatartás
Az érdekorientált ideáltípus	A projektorientált ideáltípus
<ul style="list-style-type: none"> - az anyagi és egyéb objektív szempontok dominanciája - fontos a személyes eredményesség - az együttműködés egyéni érdekeknek való alárendelése - a haszonmaximalizálás elvének követése - az időszakos, projektalapú együttműködések preferálása - tapasztaltság a forrásbevonás területén - térségi struktúrákon, érdekeken, problématerületeken való gondolkodás 	<ul style="list-style-type: none"> - felzárkózási törekvés - eredményorientáltság - a település fejlődésének kapcsolása a régió fejlődéséhez - a fejlődés mérése a megvalósított projektek számával és a bevont, külső erőforrások mennyiségével - az együttműködések előnyeire való fókuszálás - a humánerőforrás értékelése

Forrás: saját szerkesztés

6. Összegzés

Tanulmányomban a székelyföldi Felcsík Kistérségi Társulás rurális elitjeivel készült interjúk alapján mutattam be a településközi együttműködésekkel kapcsolatos diskurzusokban azonosítható ideáltípusokat: a település érdekeit hangsúlyosan prioritásként kezelő, a tartózkodó, az érdekorientált, valamint a projektorientált ideáltípus. A négy ideáltípus súlya a narratívákban eltérő módon jelentkezik, és egyik narratíva sem sorolható be önmagában valamelyik típusba. Ennek ellenére a narratívákra jellemző az egy vagy két ideáltípus dominanciája, esetleg társulása. Ilyen értelemben például több interjúban társul az érdekorientált ideáltípus a projektorientált ideáltípussal, vagy a település érdekeit prioritásként kezelővel.

Az első ideáltípus olyan elitek narratívájában dominál, akik elsősorban, de nem kizárólag nagyközségektől leváló településeket képviselnek. A tartózkodó ideáltípus háttérében gyakran egy megbukott projekt, sikertelen együttműködés, vagy emberi tévedésből származó negatív tapasztalat áll, ami időben elhúzódó, anyagi károkat is okozó következményekkel járt. Az első két ideáltípus sok szereplő esetében társul, ugyanis mindkettőben fontos a település érdekeinek megőrzése, a különbség azonban az, hogy míg az elsőben ez motiváló, a másodiknál visszahúzó tényező a településközi

együttműködésekkel illetően. A projektorientált és az érdekorientált ideáltípus gyakori társulása azzal magyarázható, hogy mindkettő esetében nyitottság tapasztalható a projektek iránt. A legalapvetőbb különbség a két ideáltípus között az, hogy a projektorientált diskurzusok nem kritizálják a jelenleg működő rendszert, hiszen lehetőséget látnak benne.

Úgy gondolom, hogy a tanulmányban bemutatott ideáltípusok meghatározzák a térség külső és belső kapcsolatrendszerét, a települések együttműködési gyakorlatát és ilyen értelemben a fejlesztések irányát és eredményeit. Ugyanakkor fejlesztéspolitikai szempontból a térség fejlődési folyamatait serkentő és korlátozó tényezőkre hívják fel a figyelmet.

Bár az ideáltípusok számos ponton jelzik az együttműködések korlátozó és serkentő tényezőket, fontosnak tartom megemlíteni, hogy a Felcsík Kistérségi Társulást létrehozó kezdeményezés olyan folyamatokat indított el a kistérségben, amelyek pozitív fejlesztéspolitikai gyakorlatot vetítenek előre és meghatározzák (meghatározhatják) a települések közötti együttműködések kereteit. A helyi együttműködési és fejlesztési folyamatok problematikusságára utaló kérdések az anyagi források felhasználásának irányához, a települések közötti együttműködések időtartamához és céljához, a forrásokat hatékonyabban hasznosítani tudó településekhez, illetve a hatalmi viszonyokhoz kapcsolódnak.

A téma kutatása szempontjából továbblépési lehetőség a települések közötti együttműködési kísérletek esettanulmány-szerű elemzése, a lakossági attitűdök azonosítása, valamint az együttműködési lehetőségek és korlátok elemzése más, a térség fejlesztése szempontjából releváns elitcsoportokban.

Irodalom

- Almstedt, Åsa–Brouder, Patrick–Karlsson, Svante–Lundmark, Linda 2014. Beyond post-productivism: from rural policy discourse to rural diversity. In *European Countryside*, 4, 297–306. p.
- Biró A. Zoltán 2006. *Vidéki térségek: illúzió vagy esély?* Csíkszereda, Pro-Print Könyvkiadó.
- Biró A. Zoltán (szerk.) 2008. *Székelyföldi jövőképek – térségi fejlesztéspolitika*. Csíkszereda, Alutus Kiadó.
- Biró A. Zoltán 2007. Összefoglalás helyett. In *Székelyföldi elitek jövőképe*. Csíkszereda, Alutus Kiadó, 193–198. p.
- Biró A. Zoltán–Kosztá Csaba János–Mátéffy Mária (szerk.) 2010. *Vidékfejlesztés Hargita megyében*, Regionális Képzési Központ, Csíkszereda, Alutus Kiadó.
- Biró A. Zoltán–Gergely Orsolya–Székely Kinga–Biró Z. Zoltán 2012. *Település – Érték – Versenyképesség. Lokális identitás és turisztikai versenyképesség összefüggései a Székelyföldi térségben*. DOMUS Program. Összegző tanulmány. Fejlesztéspolitikai csomag térségi szereplők számára (javaslatok, modellek). Kézirat.
- Bodó Julianna–Biró A. Zoltán 2011. Szimbolikus térfoglalási eljárások. In Bodó Julianna (szerk.): *Szimbolikus térhasználat: ünnepek, jelképek*. Csíkszereda, Alutus Kiadó, 23–36. p.
- Csurgó Bernadett–Kovács Imre–Eva Kučerová 2007. Hatalom és tudás az európai vidékfejlesztésben In Kovács Imre (szerk.): *Vidékiek és városiak. A tudás- és imázshasználat hatásai a vidéki Magyarországon*. Budapest, L'Harmattan–MTA Politikai Tudományok Intézete, 137–157. p.

- Egyed Ákos 2006. *A Székelyek rövid története a megtelepedéstől 1918-ig*. Csíkszereda, Pallas-Akadémia.
- Granberg, Leo–Anderson, Kjell–Kovách Imre (szerk.) 2015. *Evaluating the European Approach to Rural Development: Grass-roots Experiences of the LEADER Programme*. Ashgate Kiadó.
- HTMT Program 2011. *Nemzeti identitás – lokális identitás – versenyképesség. Lokális identitások alakulása a Székelyföldi térségben: helyzetkép és fejlesztési lehetőségek*. Témavezető: Biró A. Zoltán. Kutatási jelentés.
- Imre István 1983. *A törvényhozó székely falu*. Bukarest, Kriterion Könyvkiadó.
- Jó gyakorlatok: Megvalósított projektek a Csík LEADER Helyi Akciócsoport területén, 2015.
- Kovách Imre (szerk.) 2007. *Vidékiek és városiak: A tudás- és imázshasználat hatásai a vidéki Magyarországon*, Budapest, L'Harmattan–MTA Politikai Tudományok Intézete.
- Kovách Imre 2007. A fejlesztéspolitika projektjesítése és a projekt osztály. Hozzászólás a projektjesítés következményei vitához. *Szociológiai Szemle*, 3–4, 214–222. p.
- Kiss Adél 2007. Térségi önállóság. In Biró A. Zoltán (szerk.): *Székelyföldi elitek jövőképe*. Csíkszereda, Alutus Kiadó.
- Leader + 2008. *Leader + Magazine: Leader achievements: a diversity of territorial experience*, European Communities.
- Messeley, Lies–Dessein, Joost–Lauwers, Ludwig 2015. Regional identity in rural development: three case studies of regional branding. In *Applied Studies in Agribusiness and Commerce – APSTRACT*. Budapest, Agroinform Publishing House.
- Nelles, Jennifer 2015. Civic capital and the dynamics of intermunicipal cooperation for regional economic development. PhD Thesis. University of Toronto. https://tspace.library.utoronto.ca/bitstream/1807/17808/1/Nelles_Jennifer_200906_PhD_thesis.pdf. 2016.10.30.
- Paasi, Anssi 2002. Bounded spaces in the mobile world: Deconstructing 'Regional identity'. *Tijdschrift voor Economische en Sociale Geografie*, 93 (2), 137–148. p.
- Pollice, Fabio 2003. The role of territorial identity in local development processes. In P. Claval (szerk.): *Proceedings of the conference The Cultural Turn in Geography*. Gorizia Campus, 107–117. p.
- Ray, Christopher 1998. *Culture Economies: a perspective on local rural development in Europe*. Newcastle, Centre for Rural Economy.
- Soliva, Reto 2007. Landscape Stories: Using Ideal Type Narratives as a Heuristic Device in Rural Studies. *Journal of Rural Studies*, 23, 62–74. p.
- Székely Kinga Katalin 2016. *A csíki-medence településeinek típusai és azok marketing szempontú vizsgálata*. Doktori dolgozat. Szent István Egyetem. https://szie.hu/file/tti/archivum/Szekely_Kinga_Katalin_ertekezes.pdf 2016.11.05.
- Turco, Angelo 1988. *Verso una teoria geografica della complessità (Angolul: Towards a geographic theory of complexity)* Milano, Edizioni Unicopli.
- van der Ploeg, Jan Douwe–Ye, Jingzhong–Schneider, Sergio 2015. Rural Development: Actors and Practices. In Milone, Pierluigi–Ventura, Flaminia–Ye, Jingzhong (szerk.): *Constructing a New Framework for Rural Development. Research in Rural Sociology and Development*, Volume 22. Emerald Group Publishing Limited, 17–30. p.
- Weber, Max 1998. *Tanulmányok*. Budapest, Osiris Kiadó.
- Woods, Michael 2007. Engaging the global countryside: globalization, hybridity and the reconstitution of rural place. *Progress in Human Geography*, 31, 485–507. p.

ÁGNES SÁROSI-BLÁGA

TOGETHER OR APART? ANALYSIS OF DISCOURSES ON INTER-MUNICIPAL COOPERATION ON AN EXAMPLE OF A MICRO-REGION IN SZEKLERLAND

The topic of my paper is the analysis of rural elites' narratives about inter-municipal cooperation in the Felcsik micro-region of Szeklerland. The importance of this topic is closely linked to the new rural paradigm and is one of the central elements of EU programs and strategies in recent years. In the study I present four ideal types identified in the discourses related to inter-municipal cooperation: (1) the ideal type that manages the interests of the municipality as a priority, (2) the abstain, (3) the interest oriented and the (4) project-oriented ideal type. My research is based on interviews made with 15 persons belonging to rural elites and coming from the public administration sector. The results of my research shows that the identified ideal types define the external and internal relations of the region, the cooperation practice of municipalities and, in this sense, the direction and the results of the developments. At the same time, from the point of view of the development policy, attention is drawn to factors stimulating and limiting the development processes of the region.